

KONGEÅEGNEN

Jeg har på følgende sider prøvet på,
at fortælle noget af historien
og noget af det, der findes i vores område.

20. august 2010 blev der lavet en film
om 5 af vore naturperler
(*Klelund Dyrehave, Hundsbæk Plantage,
Gamst Søenge, Kongeådalene og Møllestien*).
Filmen kan ses - www.dn.dk/vejen

Filmen kan også lånes på Holsted Bibliotek.

Kaj Lassen

KONGEÅEGNEN

Kongeådalen omfatter området fra Vamdrup til Gredstedbro, dalen er dannet af smeltevandsstrømme ved slutningen af den sidste istid

I 1980 gennemførtes en større fredning af Kongeådalen

- fra Knagemølle til Gredstedbro en strækning på godt 30 km, det drejer sig om 820 ha.

Kongeåen (65 km) har fungeret som grænse i mange hundrede år

- *toldgrænse* mod hertugdømmet Slesvig indtil 1850, hvor denne blev flyttet til Ejderen

- *statsgrænse* mod Preussen/Tyskland fra 1864-1920

(en 26 km strækning - fra Villebøl til Holt (grænsesten 54-59))

- *amtsgrænse* (Ribe og Haderslev - fra 1970 Ribe og Sønderjyllands - fra 1.1.2007 en region)

- *kommunegrænse* (Vejen, Brørup, Holsted - Rødding - fra 1.1.2007 en kommune, Vejen)

åen udspringer sydøst for Vamdrup og udmunder i Vadehavet.

Navnet Kongeåen sigter til kongeriget Danmark.

HISTORISK TID

Hen imod år 400 e.kr. ville sachserne, der havde taget landet fra Ejderfloden til Holland, erobre Jylland. Jyderne stod sammen og forsvarede sig tabbert. De var nu forenet til en storstamme under en fælles konge (Vermund). Det var kongesønnen Uffe, der standsede sachserne, ved på en ø i Ejderen i tvekamp, at besejre 2 sachsere (kongesøn og kriger). Kongesønnen Knud (Lavard) var den første *grænsevogter* i Sønderjylland (1115), som *Danmarks hertug* skulle han tage kampen op med landets fjender. Knud tog bolig i Slesvig, og slog mange gange venderne - så de lærte at holde sig hjemme. 1. hertug i Sønderjylland (1232) var Abel - kong Valdemar Sejrs 3. søn.

Grænselandets skæbne har altid været kongedømmets og kongernes skæbne.

Her i den mest udsatte del af riget er der blevet kæmpet om magt og herredømme.

Her reves der om Danmark, og det blev ikke altid til gavn for befolkningen, som måtte lide under de skiftende forleninger og pantsætninger.

Delinger og splittelser blev på den måde islæt i historien og har sat sit præg på menneskene.

Fra slaget på Lyrskov Hede (1043) til slaget på Dybbøl (1864) og til afstemningen (1920) kan der drages en linie i danmarks historie.

Hærvejen

Studehandel er ældgammel, man har drevet stude gennem Jylland til marsken ved Slesvig og Ditmarskens kyster på hærvejen i århundreder.

Hærvejen vor ældst kendte færdselsåre er mere end 1.000 år gammel og strækker sig, over den jydsk højderyg, fra Viborg via grænsen ved Bov til Rendsborg.

På denne strækning var vejen mere fremkommelig, da man ikke skulle over brede vandløb eller passere sumpede områder.

Samtidig var der med passende mellemrum muligheder for overnatning (kroer), hvor dyr og mennesker kunne få hvile og føde.

Før 1864

I 1839 oprettes - *Det Holstenske Grænsegendarmericorps* - monarkiets sydgrænse ved Elben. Deres opgave var, at beskytte tolderne, hindre vagabonders indtrængen i riget, pågribe desertører, undertrykke tumulter og oprør samt understøtte politiet i dets tjeneste. Disse opgaver betød, at korpset blev betegnet som - *Grænsetoldpoliticorps*. Korpset bestod af : 3 officerer, 1 vagtmester og 22 beredne gendarmer. Efter kort tid blev korpset forøget med yderligere 22 mand og inden udgangen af 1840 kom endnu 44 mand som fodgendarmer. Området strakte sig fra Hamborg til Lybæk.

I 1863 flyttede korpset - med 77 trofaste mand - til Ejderens nordlige bred. Nyt navn - *Det Slesvigske Toldgendarmerie*. Flytningen blev kortvarig indtil krigen i 1864. Da freden var slut, samledes resterne af såvel det holstenske som slesvigske gendarmeri i Jylland, hvor gendarmerne blev fordelt langs den nyoprettede grænselinie ved Kongeåen. Navnet ændres til - *Grænsetoldpolitikorps*. Korpset bestod af : 3 officerer, 1 toldinspektør samt 124 underofficerer og gendarmer. I 1876 ændres navnet til - *Grænsegendarmeriet*.

I krigsårene 1914-18 hvor antallet af smuglerisager og ulovlige grænseoverskridelser tog voldsomt til - blev korpset udvidet til at omfatte næsten 600 mand. Efter genforeningen i 1920 indtog de 600 gendarmer (d. 5.5.1920) deres nye post langs grænsen mellem 1. og 2. afstemningszone - den grænse vi havde (i 2001 åbne grænser). Styrken blev senere reduceret - i 1927 med 35 mand og 1931 med 7 mand. I 1952 ændres navnet til - *Toldgrænsekorpset*.

Fra 1920-58 foregik bevogtningen af landegrænsen til fods, samtidig skulle der holdes øje med skibstrafikken blandt andet på Flensborg Fjord. En del af grænsen var *gendarmstien*, der gik fra Padborg til Høruphav (74 km), hvor hver enkelt gendarm gik patrulje på sit ganske bestemte stykke af grænsen. I 1958 overgik opgaven til politiet. 1.4.1969 blev toldgrænsekorpset nedlagt.

I 1953 bog udgivet - Rids af grænsegendarmeriets historie
hefte udgivet : Sønderjyllands amt - Gendarmstien 74 km dejlige naturoplevelser

Den sønderjyske sag

Den danske stat bestod af 3 dele : Kongeriget Danmark, Hertugdømmet Slesvig og Hertugdømmet Holsten-Lauenborg. Slesvig blev styret på tysk (retssprog og undervisning), hvilket de danske sønderjyder tog som en selvfølge, indtil *den nationale følelse* blev vakt hos dem.

Fra 1815 stod Holsten og Lauenborg som medlemmer af *det tyske forbund*. Sønderjylland (Slesvig – området mellem Kongeåen og Ejderen) havde aldrig udgjort en del af Tyskland, men var blevet tysk påvirket ved sin århundredlange forbindelse med Holsten. Efter Napoleonskrigen (*Waterloo 1815*) forlangte holstenerne og de tyske slesvigere, at Slesvig og Holsten-Lauenborg skulle slås sammen til et tysk land *Slesvigholsten*, der kun skulle have *konge og fjende* sammen med Danmark, ligesom de danske slesvigere skulle være tyskere.

Det danske folk ønskede, at *Ejderen* ligesom i gammel tid skulle være danmarks sydgrænse. 18. marts 1848 samledes hertugdømmernes stændermænd i Rendsborg og vedtog, at de skulle til den danske konge (Frederik d. 7.) og forlange, at han skulle give Slesvig og Holsten en *fælles forfatning* i nær tilknytning til *det tyske fædreland*. Kongens svar blev, at han ville give Holsten en fri forfatning, men at han hverken havde *magt, ret eller vilje* til at indlemme Slesvig i det tyske forbund, han ville tværtimod styrke dets forbindelse med Danmark. Resultat - *Treårskrigen*.

09. april 1848 - *Slaget ved Bov*, hvor danskerne vandt en let sejr over oprørerne.
23. april 1848 - *Slaget ved Slesvig By*, hvorefter danskerne trak sig tilbage til Als.
I juni 1848 - vandt danskerne en sejr ved Dybbøl, herefter var der våbenhvile i 7 måneder.
06. juli 1849 - *Slaget ved Fredericia*, danskerne vinder efter en blodig kamp.
I 1850 blev der sluttet fred mellem Danmark og Preussen.
Slesvig måtte ikke knyttes nærmere til Danmark, end Holsten blev det.
25. juli 1850 - *Slaget ved Isted*, hvor slesvig-holstenerne blev slået, hvorefter den danske hær besatte Sønderjylland til Dannevirke.

13. nov. 1863 vedtages *Novemberforfatningen* for Danmark og Sønderjylland, Holsten skulle fortsat stå under kongen, men blev stillet helt for sig selv. Preussen protesterede, hvilket endte med Bismarck's ultimatum, at *Novemberforfatningen skulle ophæves inden 48 timer, i modsat fald skulle Sønderjylland besættes af tyske tropper*. Danmark afviste kravet - resultatet blev krig mod Preussen og Østrig.

I slutningen af 1863 besatte preussiske tropper Holsten.
01. feb. 1864 rykkede preussiske og østrigske tropper over Ejderen.
05. feb. 1864 trak danskerne, uden alvorlig kamp, sig tilbage fra *Dannevirke*.
18. april 1864 erobrede tyskerne *Dybbøl* ved stormangreb, og danskerne trak sig tilbage til Als.
30. okt. 1864 *freden i Wien*, hvor Danmark afstod hele Sønderjylland, Holsten og Lauenborg (19.000 km² og 800.000 indbyggere) til Preussen og Østrig i forening.
Som erstatning for *de danske enklaver* (371 km²) fik Danmark - en strimmel land ved Ribe, 8 sogne syd for Kolding og Ærø (Ribe herred, Nørre Tyrstrup herred og Ærø (359 km²)).

GRÆNSEEGNEN

Toldsteder

Den internationale grænsereguleringscommission - sammensat af 3 militærpersoner, 1 østriger, 1 preusser og 1 dansker - skulle foretage afmærkningen af grænselinien. Afstikningen af grænselinien var tilendebragt d. 10. april 1865, med undtagelse af et stykke i Kalvslund og ved Brønø, der endnu ikke var fastlagt. Broen ved Villebøl, der var opført i 1852, kom til at ligge i Tyskland, men man fik forhandlet sig frem til, at grænsen blev flyttet lidt længere mod øst, mod at man afstod et område ved Brønø. Grænsen kom hermed til at gå ca 200 m øst for vejen mellem Villebøl og Kalvslund, således at vejen fra Kalvslund over Tobøl og Bobøl til Foldingbro nu lå i Danmark. Hermed fik bønderne nu både gårde og jorde i samme land, og trafikken Ribe-Kolding skulle heller ikke passere grænsen. Efter slaget på Dybbøl blev det fra preussisk side bekendtgjort, at kongeriget Danmark var at regne for udland, der skulle betales ind- og udførselstold af alle toldpligtige varer,

det var således ved Kongeåen og Kolding Å, at der skulle erlægges told, nyoprettede toldkontrolposter : Gredstedbro, Foldingbro og Vonsild.

Nyoprettede toldposter: Jedsted, Hjortlund, Villebøl, Skodborg, Skudstrup, Ødis og Dalby, hvor der kunne medbringes toldfrie varer, hvor Kongeåen dannede grænsen var der toldposter ved følgende overgangssteder: Knagemølle, Skodborghus, Foldingbro og Nielsbygård

- # I 1978 hefte udgivet - Den gamle grænse - set på postkort (udgivet af : Toldhistorisk Selskab)
- # I 1995 hefte udgivet - ZISE Told- og skattehistorisk tidsskrift nr 2 18. årg. - kongeågrænsen i dag
- # I 1999 bog udgivet - Kongeåen told- og statsgrænse 1864-1920 (Aage Emil Hansen)
- # I 2003 hefte udgivet - Kulturmiljøer langs Kongeå-grænsen, registrering/vejledning (Martin Jonø)

Grænsesten

I vinteren 1864-65 blev der i grænselinien sat 128 nummerede hvidmalede trægrænsepæle, med en højde på ca 2,50 m over jorden.

Nr 1 i Vester Vedsted og nr 128 i Hejlsminde - på den tyske side af havnen

09.10.1891 blev de første grænsepæle udskiftet til sten, da træpælene rådne.

På stenen blev der

på dansk side - ud over et nr indgraveret bogstaverne:

Kr. Dm. (kongeriget Danmark)

på tysk side - indgraveret bogstaverne:

Kr. Pr. (Königreich Preussen)

Tiden 1864 til 1920

Tyskerne tog alle midler i brug for at kue de dansksindede sønderjyder, blandt andet ved, at undertrykke (forbyde) dansk i skole og kirke.

Fredstraktaten af 1864 havde givet sønderjyderne ret til (indtil 1870) at *optere for Danmark*, d.v.s. vælge dansk undersåtsforhold. De kunne forblive i Sønderjylland uden politiske rettigheder, så længe de ikke *faldt til besvær*.

Mange opterede for at undgå militærtjeneste, men udsatte sig derved for at blive udvist.

Efter 1870 var de unge mænd nødt til at forlade Sønderjylland, hvis de ville undgå militærtjeneste, det store flertal rejste til Danmark eller USA.

Specielt under 1. verdenskrig (1914-18) flygtede mange unge sønderjyder til Danmark, for at undgå, at blive indkaldt til militæret.

Kongeåen dannede grænsen, og måtte kun passeres ved de oprettede toldsteder.

Ved Nielsbygård benyttede man piratforbindelsen "Oscar d. 2.", som ulovligt sejlede over Kongeåen, (specielt under 1. verdenskrig).

Efter nederlaget i 1918 (1. verdenskrig) udbrød der revolution i Tyskland, og de tyske stater blev omdannet til republikker. Kejseren (Wilhelm d. 2.) flygtede ud af landet.

Hvad med Nordslesvig ? Spørgsmålet blev rejst i den tyske rigsdag, og svaret blev, at *nationernes selvbestemmelsesret* også ville komme til at gælde i denne sag.

Genforeningen

10.02.1920 *afstemningsdagen*, hvor sønderjyderne stemte sig hjem i henhold til Versailles-traktaten (underskrevet d. 28.06.1919), der bestemte, at der skulle foretages en *folkeafstemning* i Sønderjylland.

Landet skulle deles i 3 zoner, hvor befolkningen selv skulle afgøre, om de ville høre til Danmark eller Tyskland.

i **zone 1** (Nordslesvig) skulle der stemmes en bloc -

blev resultatet - 75% stemte for Danmark

i **zone 2** (Mellemslesvig) blev resultatet - 80% for Tyskland

i **zone 3** (Sydslesvig) ingen afstemning p.g.a. resultatet i zone 2

15.06.1920 den danske regering fik skriftligt suverænitet over Sønderjylland (*genforeningsdag* = valdemarsdag)

05.07.1920 fastsattes ved traktat i Paris *genforeningen med Nordslesvig*, mellem stormagterne og Danmark

09.07.1920 afholdtes det historiske statsrådsmøde, efter hvilken loven om indlemmelsen af de sønderjyske landsdele blev offentliggjort

10.07.1920 symboliserede kong Christian d. 10., at grænsen var nedbrudt - ved (på sin hvide hest), at ride ind i Sønderjylland (Frederikshøj), Sønderjylland var kommet tilbage til det gamle land

11.07.1920 kong Christian d. 10. fik på Dybbøl (Kongeskansen) overrakt det gamle flag, af 4 hvidklædte sønderjyske piger - det sidste Dannebrog, der i 1864 blev strøget i Sønderborg

I 1942 bog udgivet - Kongen og Sønderjylland (*redigeret af Morten Kamphøener*)

Skibelund Krat

På en stejl ådalsskrænt ned mod Kongeådalens sydvest for Vejen ligger Skibslund Krat (et gammel egekrat).

I 1864 efter tabet af Sønderjylland blev der anlagt en national møde- og festplads

I 1865 afholdtes det første grundlovmøde, en tradition der har været ved i mange år

I 1869 stiftedes : Skibelundforeningen

- formål: købe/tilplante området og bevare det som fest og mødeplads

I 1869 rejstes den første mindesten

I 1996 rejstes den seneste mindesten

25.06.11 indvies 2 glatslebne diasbas-sten navngivet "Lenticula"

Alle mindesten i krattet skal give et samlet historisk indtryk af den grænsekamp og de historiske spændinger, der rørte sig på denne egn i tidsperioden 1864-1920.

<http://home2.inet.tele.dk/piversen/> www.skibelundkrat.dk

I 1986 hefte udgivet (revideret i 2002) - Mindesten i Skibelund Krat

Genforeningssten

Genforeningssten

Kong Chr. 9. og Chr. 10's navnetræk i årstallene 1864 og 1920.
På stenens sider et vers af Kaj Hoffmann

“Sværtid er endt.

Det er plovtid på ny,

vennetid, frændetid

grotid og gry”

og en genforeningshyldest af Niels Hansen Jakobsen

“Mænd fra Vesterhavets kyster

til det stille ocean

har kæmpet for, at ret bør være magt.

Vi mindes disse helte.

I vor saga skal det stå:

De frelste hjem til Danmark

vor brødre sønden å”

(afsløret d. 15. juli 1920)

Skibelund Krat, Skibelund Krat 4, Askov

Genforeningssten

1864

1920

Der var haab

i vort bryst

(afsløret d. 10. feb. 1924)

foran - Forsamlingshuset, Brændstrup

Foldingbrostenen

Fædreland, du søndret laa nord og syd for Kongeaa,
nu forenet jord og hjem bærer Danmark frem.

Beboerne paa begge sider af Kongeaaen

rejste denne sten d. 15.6.1930

til minde om genforeningen 1920

Dover Rasteplads, Røddingvej, Dover

Genforeningssten

Junisol saa flaget stige med det hvide kors mod sky

genforenet Danmarks rige da gik ind i tider ny

som os fælles lykke bringer fælles danske sange

klinger om Kongeaaens strøm

(afsløret d. 12. maj 1937)

Kongeaaekroen, Kongeåvej, Foldingbro

Fæstedstenen

inskriptionen er i runer

Det, som vi til fjenden tabte, vennehånd igen os bragte.

(bagsiden) gode gerninger leve længe

(kanten) Niels satte denne sten (*Niels A. Jensen, Fæsted*)

(afsløret d. 9. juli 1920 flyttet til nuværende sted d. 15. juni 1925)

stenen står sammen med 5 grænsesten (nr 34,35,36,37 og 38)

Fæstedvej, Fæsted

Den gamle gård tæt ved genforeningsstenen lå efter krigen i 1864
i 3 sogne, 2 amter og 2 kongeriger (*Sdr. Hygum, Kalvslund og Obbekær - Ribe*
og Haderslev - Danmark og Sønderjylland)

Genforeningssten	1920 Sønderjylland 1848-50 1864 vi er danske og vi vil vedblive at være danske 1864-1920 det har slet ingen hast for dem som tror 1920 en røvet datter dybt begravet er kommet frelst tilbage (afsløret d. 2. sept. 1921) <i>Anlægget, Glejbjerg</i>
Genforeningssten	Minde om Sønderjyllands genforening med Danmark 1920 Dybt i danske hjerte klang det glædens bud Sønderjylland vundet, ære være gud (afsløret d. 4. okt. 1923) stenen står sammen med 4 grænsesten (nr 22,28,30 og 31) <i>Harrebyvej, Harreby</i>
Genforeningssten	Alt hvad fædrene har kæmpet mødrene har grædt, har den herre stille lempet, saa vi vandt vor ret. Beboerne i Hjerting sogn rejste denne sten den 10.2.1930 til minde om genforeningen 1920 <i>Røddingvej, Hjerting</i>
Genforeningssten	Beboerne i Holsted sogn rejste denne sten til minde om genforeningen med Sønderjylland aar 1920 <i>(bagsiden)</i> Et synligt tegn at ogsaa vi mindes, at efter mørke urets aar kan lys og retfærdighed findes (afsløret d. 14. marts 1920) <i>Skoleplantagen, Vestergade, Holsted</i>
Genforeningssten	C X (<i>Christian d. 10.</i>) 9 - juli 1920 (afsløret d. 15. juni 1921) <i>Vestergade, Jels</i>
Genforeningssten	Rejst til minde om genforeningen 1920. Aarene lange vi skulde frem, længtes mod Danmark vort ældgamle hjem. Grænserne faldt, mens aarene rinde. Stenen skal staa som taknemmeligt minde. (afsløret d. 14. okt. 1923) <i>Lintrupvej, Lintrup</i>
Genforeningssten	1864-1920 Rødding rejste denne sten i tiaaret for genforeningen med Danmark. Frem af vinter vælder vaar, lægedom for dybe saar, som har smertet længe. Sorgomsuste Kongeaa ! atter skal din vove gaa glad igennem enge. <i>(siden)</i> 10.2.1920 stemte her i Rødding 89% for Danmark (afsløret d. 15. juni 1930) <i>indkørslen - Rødding Højskole, Flors Alle 1, Rødding</i>

Genforeningssten	Vi har lyttet i natten mod øst og vest efter fjed af en kommende ven 1864 - 1920 nu for Danmark er foraarets tid 1936 (afsløret i 1936) <i>i haven - Plejehjemmet, Nørregade, Skodborg</i>
Genforeningssten	Sønderjylland Danmark nu et fælles hjem elsk og bær da fædrelandet gennem tider frem bagsiden: 1864 1914 1918 1920 (afsløret d. 15. juni 1928) stenen står sammen med 2 grænsesten (nr 63 og 69) <i>Anlægget, Parkvej, Skodborg</i>
Genforeningssten	For sol og glæde i lyse vaar med hjemfærd efter de onde aar vor tak sig med lærken opsvinger Danmark vor dag og vor daad vi dig bringer ! 1864-1920 (afsløret d. 11. nov. 1937) <i>foran - Skrave kirke, Skravevej, Skrave</i>
Genforeningssten	1864-1920 her jeg staar og slægter melde, magt ej mer for ret bør gælde, beboere i Hygum sogn rejste denne sten i 1938 til minde om Genforeningen. Ved afstemningen d. 10. februar stemte 96% for Danmark (afsløret d. 11. juni 1938) <i>foran - Hygum kirke, Ribevej, Sdr. Hygum</i>
Genforeningssten	Rejst til minde om afstemningsdagen d. 10. februar genforeningen 1920 og befrielsen fra den tyske volds magt d. 5. maj 1945 Bladet som herren det vilde vendte sig tit naar det gik Danmark ilde vendte sig blidt (afsløret i 1946) <i>Tornumvej, Tornum</i>
Genforeningssten	Minde om genforeningen 1920. I smil og graad i kamp og daad vi stred for ættens eje. Men livets gud trods magtens bud end baner rettens veje. (bagsiden) den 10. februar 1920 stemte 96% af sognets beboere for Danmark. (afsløret d. 16. maj 1930) <i>Terpvej, Øster-Lindet</i>

KIRKER

I 948 blev der oprettet 3 bispedømmer i Jylland - Slesvig, Ribe og Aarhus.

Omkring 960 blev Danmark officielt kristent.

Ca 1050 blev kirken (under kong Sven Estridsen) organiseret, landet blev inddelt i stifter med bispesæder for Jylland i Slesvig, Ribe, Aarhus, Viborg og Vestervig.

I 1134 fra Vestervig til Børglum Kloster, d. 29.9.1554 fra Børglum Kloster til Aalborg.

I 1922 oprettes Haderslev stift.

Bispedømmet var hjørnestenen hele kirken hvilede på, idet bispnen samlede alle de kirkelige tråde.

Biskoppen var øverste myndighed i gejstlige anliggender og havde opsyn med hospitaler, fattigforsørgelse og tilsynet med de økonomiske og materielle vilkår for skolerne, de offentlige stiftelser og de fattige.

Ca 1100 blev landet sogneindelt, og hvert sogn får sin egen kirke (knap 2.000 bygges).

Ca 1120 blev tiende (afgift til kirken) indført, hermed blev der midler til at bygge stenkirker, og vedligeholde og udsmykke kirkebygningerne.

Tiende blev ofte fordelt således: 1/3 til kirken, 1/3 til præsten og 1/3 til bispnen, at bispnen skulle have en andel var ikke alle steder lige populært.

I 1849 bliver statskirken til folkekirke.

I 1903 er tiende endeligt afløst og menighedsråd indføres i alle sogne.

Militærets kirker: i 1619 *flåden* - Holmens kirke, København www.holmenskirke.dk/
i 1706 *hæren* - Garnisons kirke, København www.garnisonskirken.dk/
i 2000 *flyvevåbnet* - Viborg domkirke, Viborg www.viborgdomsogn.dk/

				opført
www.sogn.dk/andst/	Andst kirke	Vestergyden 16	Andst	1175-1225
www.sogn.dk/askov/	Askov kirke	Askov Kirkevej 7	Askov	1900
www.broerupsogn.dk/	Brørup gl. kirke	Hovedvejen 32	Brørup	1300
www.sogn.dk/baekke/	Bække kirke	Søndergade 11	Bække	1200-
www.sogn.dk/folding/	Folding kirke	Folding Kirkevej 2	Brørup	1898
www.sogn.dk/foevling-vejen	Føvling kirke	Kirkebakken 1	Føvling	1205
www.sogn.dk/gesten/	Gesten kirke	Kirkevej 11	Gesten	1574
www.sogn.dk/hjerting-vejen/	Hjerting kirke	Lintrupvej 76a	Hjerting	1200
www.holstedpastorat.dk/	Holsted kirke	Vestergade 11	Holsted	1886
www.sogn.dk/hovborg/	Hovborg kirke	Grønagervej 7	Hovborg	1895
www.sogn.dk/soenderhygum/	Hygum kirke	Ribevej 53	Sdr. Hygum	1170
www.jels-kirke.dk/	Jels kirke	Jels Søndergade 2	Jels	1854
www.broerupsogn.dk/	Johannes kirke	Østergade 29	Brørup	1925
www.sogn.dk/lindknud/	Lindknud kirke	Lindknudvej 40	Lindknud	1200-tallet
www.sogn.dk/lintrup/	Lintrup kirke	Lintrupvej 29	Lintrup	1150-75
www.sogn.dk/laeborg/	Læborg kirke	Læborgvej 5	Læborg	1200-tallet
www.sogn.dk/malt/	Malt kirke	Jelshøjvej 1	Malt	1200-tallet
www.roeddingfrimenighed.dk	Rødding Frimenigheds kirke, Kirkebakken 2		Rødding	1909
www.sogn.dk/roedding-vejen/	Rødding kirke	Rødding Kirkevej 2	Rødding	1150
www.holstedpastorat.dk/	Sct. Peders kirke	Kirkegade 4	Holsted St.	1928
www.sogn.dk/skoborg/	Skodborg kirke	Brudepladsen 5	Skodborg	1200-tallet
www.sogn.dk/skrave/	Skrave kirke	Skrave 15	Københoved	1200-
www.sogn.dk/stenderup/	Stenderup kirke	Løbnersvej 1	Stenderup	1902
www.sogn.dk/veerst/	Veerst kirke	Kirkevej 11	Veerst	1896
www.vejen-kirke.dk/	Vejen kirke	Nørregade 98	Vejen	1896
www.sogn.dk/oesterlindet/	Øster-Lindet kirke	Ø.-Lindet Præstegårdsvej 24	Ø.-Lindet	1100-tallet
www.sogn.dk/aastrup-vejen/	Aastrup kirke	Borgergade 103	Glejbjerg	1100-tallet

(27)

www.folkekirker.dk www.sogn.dk

MUSEER

	Poul la Cour Museet, Møllevej 21, Askov Ideen er at fortælle historien om Poul la Cours liv og gøremål (1846-1908), og den betydning han fik for eftertiden – fysiker, metrolog, opfinder og højskolelærer. Den danske vindmøllepioner www.poullacour.dk
	Museet på Sønderkov, Sønderkovgårdvej 2, Brørup Et kultur-historisk museum, der rummer skiftende temaudstillinger og afholder særarrangementer. www.sonderskov.dk
	Welling Landsbymuseum, Mejlbyvej 10, Lintrup Søren Welling (1917-1996) byggede sin egen landsby, som den så ud omkring år 1900. www.wellings.dk
	Hygum Hjemstavns gård, Ribevej 74, Sdr. Hygum <i>Den levende landsby</i> – lille frilandsmuseum, hvor der i løbet af året er forskellige aktivitetsdage, hvor man følger årets gang i gamle dage. www.sdr-hygum.dk
	Vejle Kunstmuseum, Østergade 4, Vejle er både et periode- og et enkeltmandsmuseum for Niels Hansen Jacobsen (1861-1941). www.vejenkunstmuseum.dk
	Vejle Miniby, Knudevejen 17 B, Vejle der bygges en kopi af Vejle fra 1900 til omkring 1930 i målestoksformat 1:100 + ca 1:10 www.vejenminiby.dk

Arkiver

Lokalhistoriske arkiver, foreninger og udvalg

Brændstrup Hjemstavnsforening Brændstrup kristne Friskole 74 84 12 83 åben: kl 19-21, 1. mandag og <i>efter aftale</i>	Ramsherred 13	Brændstrup
Historisk Arkiv for Brørup og Omegn Brørup Bibliotek 75 38 42 81 åben: kl 15-17, torsdag www.broerup-lokalhistorie.dk	Stadionvej 6	Brørup
Bække-Veerst Lokalarkiv Bække Skole 75 38 97 06 åben: efter aftale	Skolegade 3	Bække
Åstrup Sognearkiv 75 19 85 69 åben: kl 15-19, 1.+3. torsdag	Borgergade 121	Glejbjerg
Hjerting sogns lokalhistoriske Udvalg Hjerting forsamlingshus 74 84 13 63 åben: <i>efter aftale</i>	Forsamlingshusvej 9	Hjerting
Holsted Lokalarkiv 75 39 20 10 åben: kl 14-18, onsdag eller efter aftale www.holstedlokalarkiv.dk	Vestergade 17	Holsted
Hovborg lokalhistoriske Arkiv Hovborg Skole 75 39 62 57 åben: kl 15-17, 1.+3. tirsdag	Lindevej 1-5	Hovborg
Hygum sogns lokalhistoriske Forening 74 84 53 05 åben: kl 15-17, 1.+2. tirsdag (1.10-30.4)	Herredstedvej 13	Sdr. Hygum
Lokalhistorisk Forening for Jels Sogn Den gamle Rutebilstation 74 55 22 45 åben: <i>efter aftale</i> www.historisk-Jels.dk	Jels Torvet 2	Jels

Lintrup lokalhistoriske Arkiv Lintrup skole 74 85 53 45 åben: kl 16-18, 1.+3. tirsdag og <i>efter aftale</i>	Kirkepladsen 1	Lintrup
Rødding lokalhistoriske Arkiv Rødding Bibliotek 73 84 54 34 åben: kl 0900-1200, tirsdag kl 1430-1730, torsdag www.roeddingarkiv.dk	Søndergyden 15	Rødding
Skodborg Hjemstavnsforening 74 85 01 04 åben: kl 0930-1145, onsdag kl 1600-1830, mandag www.bricksite.com/Skodborg-Hjemstavnsarkiv	Søndergade 2	Skodborg
Skrave sogns Hjemstavnsforening Peder Jørgensen 74 84 72 05 åben: kl 1330-1600, onsdag kl 1930-2030, 1. mandag (1.10-31.3) og <i>efter aftale</i>	Københovedvej 26	Københoved
Vejen Lokalhistorisk Arkiv 79 96 52 75 åben: kl 09-14, tirsdag og onsdag kl 08-12, torsdag	Østergade 2	Vejen
Lokalhistorisk Forening for Øster-Lindet Sogn 74 84 64 20 åben: 14-17, onsdag og <i>efter aftale</i>	Stadionvej 5	Ø.-Lindet
Lokalhistorisk arkiv for Vamdrup, Hjarup og Ødis Kongeåmuseet 75 58 19 73 75 58 13 29 åben: 1. tirsdag og <i>efter aftale</i> www.kongeaamuseet.dk/	Jernbanegade 7	Vamdrup

TURISTINFORMATION

Turistbureauer
www.visitvejen.dk

Brørup Turistbureau 75 38 33 66 www.btf.dk <i>flyttet til Vejen d. 30.01.2009</i>	Jernbanegade 1	Brørup
Holsted Erhvervs- og Turistkontor 75 39 33 55 www.turistsyd.dk <i>flyttet til Vejen d. 15.12.2006</i>	Søndergade 10	Holsted
Jels Turistbureau Jels Mølle (Midtsønderjyllands Turistbureau) <i>flyttet til til Orion Planetarium i 2011</i>	Jels Møllegade 5	Jels
Orion Planetarium 74 55 21 10 www.visitmidt.com <i>flyttet til Rødding efter sæsonen i 2012</i>	Søvej 36	Jels
Vejen Turistinformation <i>flyttet til Kvickly i 2012</i>	Lindegade 10, 1	Vejen
Kvickly 75 36 26 96 <i>flyttet til Rødding efter sæsonen i 2012</i>	Rådhuspassagen 1	Vejen
Udvikling Vejen Erhverv & Turisme 75 36 03 63 - 73 84 85 00 www.udviklingvejen.dk	Sdr. Tingvej 10	Rødding
www.visitvejen.dk		

11 digitale infostandere er opstillet rundt i Vejen kommune med turistoplysninger

Natur

www.vejenkom.dk - ud i naturen www.vejenkom.dk/friluftsportal

vandreture

Hærvejen - vor ældst kendte færdselsåre er mere end 1.000 år gammel og strækker sig, over den jyske højderyg, fra Viborg via grænsen ved Bov (260 km) til Rendsborg (60 km). Fra Skodborg til Rendsborg er der opført 13 læhytter (5+8), ligesom der findes herberger langs hærvejen..

Langs Kongeåen kan Hærvejen følges fra Knagemølle til Frihedsbroen (4 km)

www.haervej.dk

folder udgivet : af 5 amter - Hærvejen - Ta' på tur langs Jyllands hovedvej gennem 1.000 år

2 vandreture i **Holme Ådal** omkring Hovborg, turene (ca 3 km og ca 7 km) begynder - Rastepladsen, Baldersbækvej

folder udgivet : Ribe amt - Ta' på tur ... langs Holme Å ved Hovborg

Vandreruten langs **Holme Å** fra Bække til Blåvand (90 km).
Langs ruten er der anlagt 10 primitive teltpladser, der kun kan nås til fods.
Stien er en del af kyst til kyst stien, som fortsætter (30 km) mod øst til Vejle Fjord

www.kyststien.dk

folder udgivet : Ribe amt - Ta' på vandretur ... Blåvand – Bække

3 **vandreture** - Midtsø (3,2 km), Barsbøl skov (3,5 km) og Klaskeroj skov (2,5 km)
Jels Turistbureau

folder udgivet : Skov- og Naturstyrelsen vandreture i statsskovene nr 80 - Jels Skovene/Sørerne

Ta' på tur i Vejen kommune

Turene tilrettelægges i samarbejde med foreningerne og Vejen kommune af kultur- og naturvejlederen, der holder til på Museet på Sønderskov.
Arrangerer, udover turene i denne folder, ture og arrangementer for skoler, institutioner, grupper og foreninger

folder : Ta' på tur i Vejen kommune - forår – sommer (udkommer 2 gange om året.)

Drivvejen, den gamle stude-drivervej fra Limfjorden til grænsen (490 km).
Den væsentligste del er hovedvej 11, vandrestien går parallelt med og på tværs af hovedlandevejen og krydser dermed flere gamle vejforløb, stednavnene er også en fortælling om gamle dages samfærdsel.
(En del af vandreruten rundt om Nordsøen 6.000 km)

www.northseatrail.org

I 2006 - bog udgivet : Drivvejen - ad stude-drivernes spor i det vestlige Jylland

cykelture

Cykelturen fra Esbjerg til København (330 km).
Ruten går i Ribe amt ad små biveje, hvor man kan se flere seværdigheder,
krydser Hærvejen ved Vejen - rute 6 - Esbjerg-København.
Fra den flade marsk ved Vesterhavet over Fyn til København.

Hærvejen (240 km, nævnt under vandreture) - rute 3 - hærvejsruten

hefte udgivet: Vejdirektoratet - Cykel Guide - Danmark rundt på cykel

Vejen kommune har i 2009 opdateret –
15 cykelruter med nye cykelkort

cykelruter – Vejen kommune
(kortene kan downloades)
www.vejenkom.dk/cykelruter

sejlture

Sejl-periode: 15. maj - 31. december. Tilladte fartøjer: kano, kajak og robåd

Sejlturen på **Kongeåen** (50 km) kan startes øst for Vejen, hvor man sejler et lille stykke på Andst Å. Man kan sejle hele strækningen til Kongeåslusen (ved åens udløb), der er mulighed for overnatning - teltplads og 2 campingpladser

hefte udgivet: Sønderjyllands amt - sejle ned ad åen - i Sønderjylland

Sejlturen på **Holme Å** (5 km) - fra Tofterup til Hostrup stemmeværk, der er overbæring ved 2 dambrug (Puglund og Haltruplund)

Sejlturen på **Holsted Å** (25 km) - fra Holsted by til udløb i Sneum Å, der er overbæring ved 3 dambrug (Gørklint, Gørding og Bramminge)

hefte udgivet: Ribe amt - Ta' på sejltur - regler for sejlads på amtsvandløb

For at kunne *sejle i kano* på Holme Å, Holsted Å og Kongeåen kan man benytte sin egen kano eller leje en hos en godkendt udlejer.

RingVejen

Turen (ca 158 km) er lavet som en ”ring” i kanten af Vejen kommune, hvor det undervejs kan være nødvendigt med en afstikker, for at komme til alle de seværdigheder, der er nævnt. Det er derfor lige meget, hvor man starter, da man ender ved udgangspunktet.

Formålet med ”turen” er at fortælle om nogle af de seværdigheder m.m., der findes i Vejen kommune, og at turen også kan bruges som tillæg/udvidelse af de eksisterende cykelruter.

- 1 Holsted: www.holsted6670.dk Skoleplantagen, sejlads på Holsted Å, Ovnhuset, Medius Skiltet, Hjertestien, Kløverstierne, Sporet ved Holsted Å, Anlægget St, Tirslundstenen
- 2 Glejbjerg: www.glejbjerg.dk Malthøj, Planetstien, Glejbjerg Anlæg, vandre- og cykelture, de unges oase
- 3 Klelund: www.klelund.dk Klelund Dyrehave, Mindestenen
- 4 Hovborg: www.hovborg.net Aktivitetspark, Sporene ved Hovborg, sejlads på Holmeå, Baldersbæk, kyst til kyst stien, Herredsstenen, Æ Jyndovn
- 5 Lindknud: www.lindknud.net Aktivitetspark, Vittrup Baun
 - 5a Læborg: www.laeborg.dk Fru Mettes Bjerg, Runesten
 - 5b Brørup: Brørup Marked, Lurendrejerstenen, Brørup Bypark, Ladelund
 - 5c Gjerndrup: <http://gjerndrup.info/> Enghave Dyre- og Naturpark
- 6 Bække: www.baekkeby.dk Hamborggårdstenen, Klebæk Høje, Runesten, Hærvejen, kunstværk
- 7 Veerst: www.veerst.info Bypark og legeplads, stisystem til Præsteskovsøen
- 8 Gesten: www.gestensogn.dk Sporet ved Tranekær Mose
- 9 Andst: www.andst.info Sporet i Gamst Søenge, Gamst Søenge, Sejlads på Kongeåen, anlægget
 - 9a Knagemøllen, Friheden, Frihedsbroen, Skodborghus
 - 9b Vejen: Vejen Kunstmuseum, Vejen Miniby, Anlægget, Vejen Mose
 - 9c Askov: www.askovby.dk Askov Højskole, Skålstien, Poul la Cour Museet, Skibelund Krat
 - 9d Skodborg: www.skodborg.dk Mindesten på kirkegården, Byparken, Hermansens Høj
 - 9e Skrave: <http://skravesogn.blogspot.dk/> Lokes Høje
- 10 Jels: www.jels.dk Jels Vikingspil, Orion Planetarium, Jels Mølle, Jels Voldsted, Planetstien, Troldeskoven
- 11 Øster Lindet: www.osterlindetby.dk Skålstien
- 12 Brændstrup:
 - 12a Rødding: www.roedding.dk Rødding Højskole
 - 12b Hjerting:
- 13 Sdr. Hygum: www.sdr-hygum.dk Hygum Hjemstavnsgrd
 - 13a Fæsted: Anlæg
 - 13b Lintrup: www.lintrup.dk Glad Zoo, Welling Landsbymuseum, Pansergraven, Kanonstillingen
 - 13c Sønderkov: www.sonderskov.dk Museet på Sønderkov, Sønderkov Vandmølle, Møllestien
 - 13d Nørboilling:
- 14 Føvling, Stenderup og Tobøl: www.6683.dk Åtte Bjerge, Skelhøj, Kongeåen

Linksamlingen findes på www.friluftsv ejen.dk/RingVejen

Seværdigheder

	Åtte Bjerge, Åttevej, Føvling et naturskønt område, i kuperet landskab med skovklædte bakker, åbne marker, bække og en opstemmet sø storslået udsigt over Kongeådalene, højeste punkt - Flaghøj 58,5 m - afmærkede stier Arealet er fredet for at bevare det enestående kuperede landskab.
	Vittrup Baun, Vittrup Baunevej, Vittrup et naturskønt område, speciel natur med bl.a. lyngklædte bakker 101 m (<i>næsthøjeste punkt i Ribe amt</i>) udkigstårn 6 m - hvorfra der er en fantastisk udsigt. De lyngklædte bakker har været frivillig fredet siden 1934. Under 2. verdenskrig byggede tyskerne skyttegrave og havde lyttepost.
	Jels Voldsted, Koldingvej, Jels et mysterium - der hidtil ikke har været mulighed for at løse. Efter voldstedets størrelse og udstrækning at dømme har der bag de anselige volde knejset et bygningsværk af format, indrettet som mødested d. 17.05.1920
	Hamborggårdstenen, Hamborggårdvej, Bække stenen stammer fra Ålandsøerne, Finland og vejer 50 tons, er med en isgletcher flyttet hertil i istiden. Stenen lå tidligere 20 m ude på marken, blev i 1990 gravet fri og opstillet ved vejen
	Tirslundstenen, Tirslund plantage, Tirslundvej, Brørup Danmarks næststørste vandreblok - fra istiden, granit 15 m i omkreds og 3,5 m høj stenen er fredet i 1832, og forbundet med mange myter og sagn
	Æ jyndovn, Grindstedvej 44, Hovborg langdysse - 117 m lang og 10 m bred fra jæger- og ældre bondestenalder. Gravkamret: 2,6 m x 1,6 m - sat af 6 store bæresten på 3 m i tværmål, og indhegnet af et rektangel med 72 randsten (<i>Ribe amts længste og største oldtidsminde</i>)

	Skelhøj Gravhøj, Vesterbyvej 47, Tobøl (billede under udgravning 2002-04) en stor grav fra bronzealderen, 30 m i diameter og 7 m høj, byggemateriale tørv. Ligger sammen med i alt 26 bronzealderhøje (<i>hvoraf 9 er fredede</i>). Arkæologisk udgravet 2002-04. Et snit ned gennem gravhøjen - er udstillet Museet på Sønderskov
	Skålstén – står foran Askov Højskole, Fengers Hus, Askov ca 2 m høj, finkornet granit, fra bronzealderen. Stenen er forsynet med henvend 80 relativt dybe og store skålformede gruber (runde udhugninger 3-5 cm i tværmål), der tolkes som frugtbarheds symboler. Fundet i 1890'erne på marken syd for Meshøjgård, Maltbæk
	Skålstén – Præstegårdsvej 1, Øster Lindet ca 1½ m høj sten fra bronzealderen, forsynet med 46 skålformede gruber, der er indhugget i stenen, tolkes som skulle guderne anråbes om frugtbarhed både på mark, i stald og i stuehuset. Fundet i 1937, Gram Ådal (færdselsåre), Vråvej 2, Øster Lindet
	Klebækhøjene, Klebækvej 5, Bække 2 bronzealderhøje og 1 skibssætning med runesten i stævnen, der er 124 cm høj, lyserød granit, indskrift i 2 lodrette bånd (<i>den mindre Bække-sten</i>)
	Runesten – står foran Bække kirke 158 cm høj, grå- og rødkornet granit, fra ca år 925 med inskription (<i>den større Bække-sten</i>) anbragt i 1958. Stenen havde stået skjult kom for dagen i 1807, da en ny port skulle anbringes i kirkegårdsdiget
	Runesten – står foran Læborg kirke 3,5 m høj og 2 m bred, granit, fra ca år 925 med inskription anbragt i 1935. Stenen er fundet 150 m nord for kirken

	Runestenen fra Malt – står i forhallen Museet på Sønderskov 2 meter høj og 2,4 t tung, fra midten af 800-tallet, inskriptionen er ristet med 16-tegns runerække, anbragt i 1991. Fundet under markarbejde i 1987 - på nordsiden af Kongeåen gårdejer Hans Sørensen, <i>St. Vindinggård</i>, Kongeåvej, Vejen
	3 vildtbanesten – 1 står på gravhøj, Asbovej 54 1 står på gravhøj, Drostrupgård, Drostrupgårdsvej 12 1 står foran ejendommen Korsvang, Koldingvej 27 omkring 1760 markerede kong Frederik d. 5. - de kongelige jagtbaner omkring Koldinghus - ved at sætte ca 2 m høje granitsten. Stenen bærer kong Frederik d. V's monogram samt årstallet 1760, ligesom stenens top er tilhugget som en kongekrone. Helt tilbage til 1500-tallet vogtede kongerne over de kongelige jagtområder med afmærkninger
	Knagemølle, Knagemøllevej 8, Skudstrup anlagt i 1780 - som vandmølle har fungeret først som benmølle og senere som kornmølle. Mølledriften ophørte omkring 1950 - fredet i 1959. Møllen har et vandhjul, diameter 4,5 m af underfaldstypen
	Gravengård Vandmølle, Hovedvejen 42-44, Brørup bygget ca 1865 som kornmølle for gården. Møllehuset 5,5 x 4,5 m, stråtag. Møllen har et møllehjul, diameter 3,40 m
	Holsted Mølle, Møllegade 12, Holsted anlagt i 1866 - vandmølle og mølledam. Elværk (jævnstrømsværk) anlagt i 1902, som Danmarks 1. privatejede, udvidet med dieselmotor i 1909. Elværket er nedlagt i 1951
	Sønderskov Vandmølle, Sønderskovgårdvej 5, Brørup nuværende bygning er bygget i 1886 som vandmølle og har fungeret som kornmølle til 1982. Møllen har et vandhjul, diameter 4 m og 2,7 m bred, af overfaldstypen, der produceres ca 40.000 kwh om året til Sydvest Energi. Møllens historie går langt tilbage i tiden, men er først nævnt i de skriftlige kilder fra 1600-tallet

	Jels Mølle, Jels Møllegade 5, Jels bygget i 1859 - som vindmølle har malet korn til foder, mel og gryn indtil 1959. I 1956 køber Jels Mølleforening – til bevarelse af Jels Mølle Midtsønderjyllands Turistbureau har tidligere haft kontor i møllen
	Toftegård Ovnhus, Guldagervej 5, Holsted fritliggende ovnhus - fra 1. halvdel af 1800-tallet 3,45 x 3,70 m med en hvælvet ovn 2,00 x 1,40 m. åben efter aftale
	Herredsstenen, Baldersbæk Plantage, Baldersbækvej, Hovborg 3 m høj granitskulptur - de 3 portrætter er personer, der har betydet meget for plantagesagen (J. C. Sørensen, I. C. Sørensen, E. M. Dalgas) Skads-, Malt- og Slaugs herreder mødes her - rejst i 1913
	Herredssten, Bjøvlund-Aastrup Plantage I plantagen findes en høj - Malthøj, hvor 2 herreder samt 3 sogne støder sammen mindesten med indskriften: "Malt * Holsted sogn 1933" bagsiden: "Gørding * Aastrup sogn Vejrup sogn" afsløret søndag d. 28. juli 1933 - udført af billedhugger Hansen Jacobsen, Vejen
	Kanonstillingen, Marielyst, Dover på en tidligere tysk skanse, står en mindesten fra befrielsen i 1945. Stenen er anbragt på en stor møllesten hvilende på 3 sten, hvoraf 2 er forsynet med en grube i midten. <i>På stenen står der:</i> "Guds nåde alene frelste vore hjem fra ødelæggelse. Tysk skanse 1944"
	Gudrun-stillingen (pansergrav), Lyngbjergvej, Lintrup graven 5-6 m bred og 3-4 m dyb, blev i 1944 med håndkraft gravet tværs over Sønderjylland, Vadehavet-Kolding 73 km. Udgravet i 2006, der er reetableret ca 35 m

	Rødding Højskole, Flors Alle 1, Rødding verdens ældste højskole, oprettet i 1844. Baggrunden var de nationale modsætninger og sprogkampen i Sønderjylland, som blussede voldsomt op i begyndelsen af 1840-erne.
	Askov Højskole, Maltvej 1, Vejen efter krigen i 1864 og grænsedragningen ved Kongeåen havde lærerne ved Rødding Højskole ikke mod til at fortsætte under tysk herredømme. I begyndelsen af april 1865 kom en lejeaftale i stand, og i maj måned flyttede familien Schrøder ind i det nuværende Fengers hus. I de forløbne godt 100 år har højskolen udviklet sig til Nordens største og mest berømte højskole.
	Museet på Sønderskov, Sønderskovgårdvej 2, Brørup Sønderskov Herregård er oprindelig en befæstet hovedgård bygget i 1400-tallet. I begyndelsen af 1600-tallet brænder gården, der genopbygges i årene 1614-20 af Thomas Juel. Ombygges i 1700-tallet. Bygningen blev fredet i 1918. Fra 1986-1992 bliver bygningen totalt restaureret fra kælder til kvist. I 1989 bliver stedet hjemsted for Egnsmuseet på Sønderskov.
	Orion Planetarium, Søvej 36, Jels et videncenter – planetarium og folkeobservatorium med tilhørende udstillingsareal
	Enghave Dyre- og Naturpark, Surhavevej 14a, Gjerndrup oplevelsespark for hele familien. Produktionsdyr fra ind- og udland. Legepladser, blomster- og søområder
	Glad Zoo, Gl. Møllevej 1a, Lintrup oplevelser for hele familien. Dyre- og fuglearter oplever man at se i deres "næsten" naturlige miljø. I april 2014 køber Glad Fonden - Safari Zoo Park - og navnet ændres

	Aktivitetspark, Holmeåvej, Hovborg ledetråden – natursti (asfalteret) – starter ved Dagli' Brugsen ned over Holme Å til skolen med et stort aktivitetsområde
	Planetstien i Glejbjerg, Borgergade og Glejbjergvej, Glejbjerg Solsystem, univers på gadeplan – 11 bronzeskulpturer sat på granitsokler i størrelsen 1:2 milliarder, 1 m = 2 mio. km i rummet. Den yderste – planeten "Pluto" er placeret 3 km fra centrum
	Planetstien i Jels, Søvej 36, Jels Solsystem - hvor solen findes ved planetariet og solsystemet strækker sig op langs søerne. Metalplaneterne er anbragt på metalhætter ovenpå træsokler, målestok 1:2 milliarder, 1 m = 2 mio. km - yderste planet 3 km fra centrum
	Kongeåen Udspringer sydøst for Vamdrup, har fungeret som grænse i mange hundrede år, både som toldgrænse, statsgrænse, amtsgrænse og kommunegrænse. Kongeådalen omfatter området fra Vamdrup til Gredstedbro. I 1980 gennemførtes en større fredning af Kongeådalen – fra Knagemølle til Gredstedbro en strækning på godt 30 km, det drejer sig om 820 ha.
	Holsted Å udspringer i Gammelby Mose løber igennem et varieret landskab, og ender med at løbe ud i Sneum Å syd for Ålbæk. Sneum Å og Holsted Ådal er habitatområde nr 79
	Holme Å udspringer i Gispelmosen ved Bække og snor sig gennem landskabet mod vest over Hovborg og Tofterup frem til Karlsgårde Sø, løber sammen med Varde Å. Vandreruten langs åen – kyst til kyst (Vejle-Blåvand) www.kyst-kyststien.dk

Skoleplantagen, Vestergade 23, Holsted

Holsted plantage er tilplantet på Holsted skolelod, samt andre tilstødende arealer, derfor bedst kendt under navnet Skoleplantagen. I anlægget er der rejst 6 mindesmærker, så stedet fremtræder som mindelund, der er anlagt stier til en travetur, legeplads og tennisbaner.

Medius skiltet, Medius, Højmarksvej 18, Holsted

skiltet henviser til 10 steder – afstanden i km er i luftlinie

Aktivitetspark i Hovborg, Holsted Golfbane, Holsted Speedwaybane, Malthøj i Bjøvlund, Mindesten i Klelund, Museet på Sønderskov, Skelhøj i Tobøl, Tirslund Stenen, Vittrup Baun og Åtte Bjerger.

Hjertestien i Holsted – 5,79 km

En hjertestien er en afmærket motionsrute, der kan benyttes af alle. Langs ruten er opsat skilte med Hjerterforeningens logo, der viser vej. Stien starter og slutter – Medius (indviet d. 22. juni 2011)

NATIONALMUSEET

www.natmus.dk

LUR

Luren er et processions- og keglerørsinstrument, der kan dateres tilbage til bronzealderen. I 1861 og 1863 er der fundet lur i Malt Mose.

Kærvej, Vejen

mindesten

med indskriften:

”100 m mod øst er
disse lurer fundet af
gaardejer
Laust Madsen
Baungaard
i aaret 1861.
Med fortids røst
skal luren gælde
til fremtids trøst
i tider trange.
Rejst i Danmarks
mørke tid 1942”
afsløret d. 14. juni 1942

Lurerne er udstillet på Nationalmuseet.

www.natmus.dk/sw35776.asp

I 1949 bog udgivet: Danmarks bronzealder - *redigeret af H. C. Broholm*
(4. bind - kapitel VII, Lurerne)

I 1974 bog udgivet: Med arkæologen Danmark rundt
(En fører til vore oldtidsminder)
side 381-382

Ladelund Landbrugsskole, Brørup oprettede mejeriskole i 1879 (første i Danmark),
og da der skulle findes et varemærke for smør blev luren valgt.

Lurmærket er registreret d. 23. okt. 1901 i ”Registreringstidende for Varemærker”.

Lurerne fra Malt Mose
er udstillet på Nationalmuseet

Danmarks bronzealder (4. bind – kapitel VII, lurerne)
redigeret af H. C. Broholm

Troels Triers maleri af Kongeåen er både et smukt landskabsmaleri og et interessant egns historisk motiv.

Det er malet i 1916, da Kongeåen endnu var grænse mellem Danmark og Tyskland/Preussen.

Høstfolkene fra Københoved er ved at bjerpe hø på engen syd for åen.

Bag dem ses den tyske grænsevagts blikstur og på den halve træbro ud i Kongeåen ses den tyske grænsevagt - tyskerne savede broen over efter 1. verdenskrigs udbrud i 1914.

Nord for Kongeåen ses bag de høje træer det lille hus "Friheden", som storbonden Hans Diderich Kloppenborg på Bejstrupgård i Københoved lod bygge i 1870, som en synlig protest mod det preussiske styre.

Maleriet kan ses på Museet på Sønderkov

Vejen kommune's kommunevåben er et skjold, der symboliserer grokraft, spireevne og sættte spor. Farverne er blå og sølv, den blå farve symboliserer foruden Kongeåen, den højloftede himmel. 4 frø i logoet symboliserer ligeværd. Træet Løn afspejler midtlandskultur. Bølgelinien symboliserer Kongeåen, som frøene nærmest vokser ud af – bryder en tidligere grænse og signalerer åens historiske betydning for områdets vækst.

Udarbejdet af våbenmaler Ronny Andersen d. 24.05.2006

Brørup kommune's kommunevåben er et skjold, baggrundsfarven er rød, hvorpå der er strøet skovstjerner. En sinister, skråbjælke af guld, er belagt med et grønt kornaks. Motiverne symboliserer egnens forvandling fra hedelandskab til frugtbar landbrugsjord.

Udført af våbenmaler Aage Wulff i 1963

Holsted kommune's kommunevåben er et skjold, der er tværdelt af et zig-zag snit af 4 opstående spidser, øverste felt er guld, næste felt er grønt med en bjælkesat guldbølge. De 4 spidser symboliserer de tidligere Holsted, Føvling, Åstrup og Lindknud kommuner. Guldbølgen symboliserer Kongeåen, som afgrænser kommunen mod syd.

Udarbejdet af kgl. våbenmaler Aage Wulff og taget i brug i 1973.
Registreret i Indenrigsministeriet.
Publiceret i Registreringstidende 8.2.1974 og i Statstidende 6.4.1974

Rødding kommune's kommunevåben er et skjold, der viser en plov og tre træstubbe, den røde farve er et spil på navnet **Rødding**. Træstubbene og hjulplov symboliserer den skovrydning, der i middelalderen skabte landbrugsland. Ploven er hentet i Frøs Herreds segl fra omkring 1300.

Efter kommunesammenlægningen i 1970 forsøgte man at samle våbene fra Rødding og Jels, men det var ikke muligt. Jels kommune førte en flyvende stork over en borgmur mellem to træer. Man ville tage Røddings plov og Jels' borgmur mellem træer. Men man kunne ikke bevise, at en sønderjysk hertug havde boet i Jels, derfor kunne et sådant våben ikke godkendes. Efter megen ordstrid tog storkommunen så Røddings våben. Rødding: rydding (i skoven)

Udformet af P.B. Grandjean og tegnet af Fr. Britz i 1939

Vejen kommune's kommunevåben er et skjold, motivet er hentet fra billedhugger Niels Hansen Jacobsens kunstværk ”Trolde vejrer kristent kød”, der står foran Vejen Kunstmuseum.

I 1922 var trolden hvid på rød baggrund.
I 1932 ændredes våbnet til under trolden at anbringe 2 kornaks og 1 tandhjul, der symboliserede landbrug og industri.
I 1977 ændredes våbnets farver til gult og blå og kun med trolden som figur. Den lodrette delelinje henviser til den jyske højderyg med Hærvejen, hvor Vejen ligger mellem det barske Vestjylland og det frodige Østjylland symboliseret med henholdsvis den kolde blå og den varme gule farve. Det vandrette bånd er hovedvej 1, der ved Vejen krydser Hærvejen.

Statsheraldiker P. Warming har ydet vejledning og bistand ved udformning af våbnet tegnet af Claus Achton Friis.

Vejen kommune opstår d. 1. jan. 2007 og består af de 4 tidligere kommuner Brørup, Holsted, Rødding og Vejen.
Mange borgere ville gerne have haft, at navnet på den nye storkommune skulle være *Kongea kommune*.
Åen grænser til alle 4 kommuner, men Indenrigsministeriet bestemte noget andet.

Folketal pr 5. jan. 2009 42.785 (hvoraf ca 50% bor i landdistrikterne)
størrelse 81.693 ha = 814,36 km²
byrådet : 27

I kommunen er der

4 centerbyer : Brørup, Holsted, Rødding og Vejen

13 lokalbyer : Andst, Askov, Bække, Føvling, Gesten, Glejbjerg, Hovborg, Jels, Lindknud, Lintrup, Sdr. Hygum, Skodborg og Øster Lindet

21 landsbyer : Asbo, Brændstrup, Dover, Farris, Foldingbro, Gammelby, Gamst, Gjerndrup, Hjerting, Jels Troldkær, Københoved, Langetved, Læborg, Malt, Maltbæk, Nørbølling, Stenderup (Holsted), Stenderup (Rødding), Tobøl, Veerst og Vester Torsted.

Vejen kommunes vision er at være en attraktiv erhvervs- og bosætningskommune, der skaber rammer og muligheder for trivsel, kvalitet og vækst

www.vejenkom.dk

Vejen Kommune har udarbejdet en klimastrategi.

Klimastrategi 2012, der består af 3 dele:

- Målsætninger for CO₂ reduktionen.
- Samling af klimaprojekter, der kan bruges til at nå målsætningerne.
- CO₂ beregninger.

www.vejenkom.dk/klima

Der er udgivet følgende bøger :

Forslag til Kommuneplan 2009-2021

Hovedstruktur og retningslinier

Trekantområdet

(udgivet marts 2009)

www.trekantplan.dk

udarbejdet af : byrådene i Billund, Fredericia, Kolding, Middelfart, Vejen og Vejle kommuner i fællesskab samt Trekantområdet Danmark

Vejen kommuneplan 2009-2021

Kommuneplanrammer

(udgivet marts 2009)

www.vejenkom.dk/kommuneplan2009-2021

Klimaaktiviteter i Trekantområdet

Trekantområdet

(udgivet september 2009)

www.trekantomraadet.dk

kommunerne : Billund, Fredericia, Kolding, Middelfart, Vejen og Vejle

Et egentligt officielt national register findes ikke, men de mest populære

dyr – det røde **Egern**

fisk – **Sild**

fugle – Knop**svane**

insekter – sommerfuglen, **Nældens Takvinge**

planter – blomsten, **Marguerit**

træer – **Eg**

BIBLIOTEKET

- # I 1994 bog udgivet - Askov - en historisk billedbog
redaktion: Svend Aage Knudsen og Agner Frandsen
- # I 1952 bog udgivet - Bondehuse og vandmøller i Danmark gennem 2000 år
redigeret af Axel Steensberg
- # I 1954 bog udgivet - Bondens brød - primitiv brødbagning
redigeret af H. P. Hansen
- # I 1935 bog udgivet - De danskes vej - danmarkshistorie for barneskolen
redigeret af F.C. Kaalund-Jørgensen og Hans Kyrre
- # I 2006 bog udgivet - Drivvejen - ad studedrivernes spor i det vestlige Jylland
*redigeret af Charlotte Lindhardt, Elsemarie Dam-Jensen,
Jakob Kieffer-Olsen og Helle Henningsen*
- # bog udgivet - Historisk Samfund for Ribe Amt
Register til årbøgerne 1903-2002
redigeret af Søren Mulvad
- # I 2004 bog udgivet - Historisk årbog for Rødding egnen
Da krigen stod for døren (side 77-94)
- # I 1942 bog udgivet - Kongen og Sønderjylland
redigeret af Morten Kamphøener
- # I 1999 bog udgivet - Kongeåen told- og statsgrænse 1864-1920
redigeret af Aage Emil Hansen
- # I 1966 bog udgivet - Nordens Historie - i tiden indtil 1900
redigeret af Poul Kierkegaard, Kjeld Winding
- # I 1999 bog udgivet - Registrering af genforeningssten i Sønderjyllands amt
redigeret af Kim Adamsen & Pia E. Piet (naturforvaltningen)
- # I 1953 bog udgivet - Rids af grænsegendarmeriets historie
redigeret af K. Madsen
- # I 2009 bog udgivet - Sydslesvigs danske historie
tekst- og billedredaktion Lars N. Henningsen
- # I 1939 bog udgivet - Valdemar Atterdag - Danmarks riges genopretter
redigeret af Peter Lundbye
- # I 2001 bog udgivet - Vindmøller og vandmøller i Danmark
redigeret af Anna Marie Lebech-Sørensen
- # I 2004 bog udgivet - Historisk årbog for Rødding egnen
Da krigen stod uden for døren (side 77-94)